

“POPULAR MUSEUM TOURISM” DEPENDING ON THE CONTEMPORARY MUSEUM APPROACH

Yeşim AYDOĞAN*¹

*Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü

Abstract

Museology, which has a very old history, has developed very slowly for many years; However, with the acceptance of the traditional museology understanding or its increasing popularity, it has been supported by the society. Museums, which have sometimes turned into a temple for people, have been glorified and turned into an inaccessible value, and sometimes they have become places where the society is not very popular. The museums, which were not attracted by the society for many years, gradually moved away from social life, thus they became institutions that are not accepted, recognized and visited by the society. This negative atmosphere between museums and society started to decrease with the 20th century. As a matter of fact, the technology that reached its peak in the 20th century and the use of this technology in museums brought some conveniences and, accordingly, innovations. Contemporary museums, which were created in this direction and whose numbers are increasing, became known in a very short time with the activities they held and the educational collaborations they established, and they continued to be visited frequently and increasing the number of visitors day by day. Based on the idea that this increase in the number of visitors regardless of gender and age makes and will contribute to the economy and social life of the country, city or neighborhood, many contemporary museums have been established by both local governments and private institutions, and as a result, museum tourism has emerged. In this study, the contemporary understanding of museology and museum tourism, which has become popular as a result of this understanding, are emphasized.

Keywords: Contemporary Museology, Museum, Museum Tourism

ÇAĞDAŞ MÜZECİLİK ANLAYIŞINA BAĞLI OLARAK “POPÜLERLEŞEN MÜZE TURİZMİ”

Özet

Tarihi oldukça eskiye dayanan müzecilik, uzun yıllar boyunca çok yavaş bir gelişme göstermiş; ancak geleneksel müzecilik anlayışının kabul görmesi ya da popüleritesinin artmasıyla toplum tarafından destek görmüştür. Bazı zamanlar insanlar için adeta bir mabet haline gelen müzeler, bir taraftan yüceltilerek ulaşılmaz bir değer haline getirilmiş, kimi zaman ise toplumun çok rağbet göstermediği yerler olmuştur. Uzun yıllar toplum tarafından ilgi görmeyen müzeler, giderek sosyal yaşamdan uzaklaşmış, böylelikle toplum tarafından kabul edilmeyen, tanınmayan, ziyaret edilmeyen kurumlar haline gelmişlerdir. Müzeler ile toplum arasında oluşan bu olumsuz atmosfer, 20. yüzyıla birlikte azalmaya başlamıştır. Nitekim 20. yüzyılda zirveye çıkan teknoloji ve bu teknolojinin müzelerde kullanılmaya başlaması, birtakım kolaylıkları ve buna bağlı olarak da, yenilikleri beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan ve sayıları giderek artan çağdaş müzeler, yaptıkları etkinliklerle ve kurdukları eğitim iş birlikleri ile çok kısa bir süre içinde tanınmış ve sıklıkla ziyaret edilmeye ve her geçen gün ziyaretçi sayılarını artırmaya devam etmişlerdir. Cinsiyet ve yaş gözetmeksizin ziyaretçi sayısındaki bu artışın, ülke, kent ya da mahalle ekonomisine ve sosyal hayata önemli katkı sağladığı ve sağlayacağı düşüncesinden yola çıkılarak hem yerel yönetimler hem de özel kurumlar tarafından çok sayıda çağdaş müze kurulmuş ve bunun neticesi olarak da müze turizmi ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, genel olarak çağdaş müzecilik anlayışı ve bu anlayışın getirisi olarak popülerleşen müze turizmi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Müzecilik, Müze, Müze Turizmi

¹ Sorumlu Yazar E-posta: yesim.aydogan@inonu.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.1024842

1. GİRİŞ

Müzecilik disiplininin günümüze kadar gelen süreç içerisinde öncelikle ve çoğunlukla güzel sanatlarla ve estetikle ilgili olmasının tarihi, mitolojiye, mitolojide ise Zeus'un her biri yaratıcı bir uğraşı temsil eden dokuz kızına verilen "müz"lere dayanmaktadır (Artun, 2018: 11). Bu durum, müzeciliğin öncelikle güzel sanatlarla ilgilenen bir disiplin olmasına sebep olmuştur. Ancak müzeler zaman içerisinde bugün ki durumunu almış ve kapsamını genişletmiştir. Özellikle günümüzde yaygın olan müzeler, 18. yüzyılın sonlarına doğru, içerdiği koleksiyonun kendisinden çok, kültür mirasıyla ilgili nesnelere toplayan, koruyan-muhafaza eden, teşhir eden mekânlar olarak tanımlanmaya başlamıştır. Günümüze yaklaştıkça ise ekomüzeler ve açık hava müzeleri gibi türlerin ortaya çıkmasıyla mekân-bina anlayışına dayalı sunum biçimleri gerilemiş; ancak sanat galerilerini, bilim ve keşif merkezlerini ve doğa tarihi müzelerini içine alan müze çeşitlerinin sayıları artmıştır (Onur, 2012: 20). Aslında söz konusu artışa öncülük eden yaklaşımın İ.Ö. 280'de İskenderiye'de kurulan müzeye kadar dayandığı görülmektedir. Daha önceleri bilim adamlarının araştırma yaptığı bir enstitü olan bu müze içerisindeki nesne koleksiyonu, bitki ve hayvan parkı barındırmasına rağmen müzenin birincil işlevi, felsefi öğrenme merkezi olmuştur. Bu merkez haricinde Klasik Antik Çağ, İslam ve Doğu nesnelere toplayan başka yerlerde olmuştur. Özellikle Rönesans döneminde klasik objeleri toplama ve teşhir etme merakı ve modası yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Varlıklı Avrupalılar sanat koleksiyonları yaparak, bunu belli bir ücret karşılığında halka açarlardı. Baviera Dükü V. Albrecht'in 1563-1567 yıllarında kurmuş olduğu tablo galerisi belki de doğrudan müze amacıyla kurulmuş en eski yapı olabilir. Bunun akabinde gelen diğer müzeler ve müzede sergilenecek olan nesnelere sistematik bir şekilde gruplara ayrılması-kategorilendirilmesi ve bilinçli olarak halka açılması ile 16. yüzyılda bugünkü müzeciliğe doğru ilk adım atılmış oldu. Çeşitli müzelerin kurulması ve bu çeşitliliğin artmasıyla birlikte müze bilimi adı verilen bilim dalı doğmuş, 1960'larda ise üniversitelerde müze bilimi bölümlerinin açılmasıyla da bu durum hız kazanmıştır (Onur, 2012: 23).

Müzelerin hızla çoğalması ve çeşitliliğinin artması ile birlikte popülerliği ve görünürlüğü-tanırlığı artmış ve onlar işlevselliği bakımından bir takım soruların gündeme gelmesine sebep olmuştur. Yöneltilen soruların merkezinde ise müzelerin geleneksel toplama-koruma-teşhir etme unsurları yer almıştır. Geleneksel müzeler göz önüne alınarak neyin önemli ve değerli olduğu, bunu nelerin ve kimlerin belirlediği tartışılmış, ayrıca toplumun bir kesimini temsil eden ve belli bir kesime yönelik olan müze ve koleksiyonların toplanması, muhafazası ve teşhiri üzerine de yeni arayışlara girilmiştir. Aynı zamanda müzenin bir diğer önemli işlevi arasında sayılabilecek olan koruma boyutu, nesnelere neden ve hangi amaçla korunması gerektiğine dair soruların kapsamına girmiştir. Tüm bu sorular beraberinde müze kavramının da yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır (Onur, 2012: 27). Peki ya müze nedir ve toplumla ilişkisi nasıl olmalıdır? Geleneksel tanımlamalara göre müze, kültürel miras niteliği taşıyan nesnelere toplayan, koruyan ve teşhir eden kurumdur. Aynı zamanda müzeler, "zamanda ve mekânda dağınık bir takım nesne ve objeleri daha rahat bir şekilde kontrol altında tutabilmek için tek bir mekânda toplayan böylelikle söz konusu olan bu objeleri inceleme, etüt etme ve zevk alma amacıyla yerleştirmek için düşünülmüş bir bina" olarak da tanımlanabilir. Bunun yanı sıra müzeler, sanatsal düşüncenin gerçek bilincini oluşturan ve gelişmesini pekiştiren rasyonel alanlar olarak da tanımlanabilir. Ancak zamanla bu tanım ve müzelerle yönelik olan bu algı değişmeye başlamıştır. Geleneksel ve çağdaş müze tanımları arasında bir köprü olarak nitelendirilebilecek olan Schommer'in tanımına göre müze, "halkın zevki ve eğitimi için türlü nesne koleksiyonlarını tarih, bilim ve teknik bakımlardan ve her türlü araçlarla muhafaza eden, inceleyen, değerlendiren ve asıl bu koleksiyonları teşhir eden kurumdur." (Buyurgan ve Mercin, 2005: 29). Geleneksel müzeye yönelik müze bilimcilerin yaptığı daha birçok farklı tanımın olduğunu da görmek mümkündür. Uluslararası Müzeler Komisyonu (ICOM) tarafından yapılmış olan en yaygın kabul görmüş müze tanımı ise "toplumun ve toplumsal gelişimin hizmetinde, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden materyaller üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, muhafaza eden, elde ettiği bilgiyi paylaşan, inceleyen ve bu materyali eğitim amacı ile toplumun estetik zevk edinmesi için teşhir eden kar amacı gütmeyen, devamlılığı olan bir kuruluş" şeklindedir (Karadeniz, 2018: 65). Bu tanım yoğun bir şekilde benimsenmeyle birlikte gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak değişen dünyanın sunduğu birçok yenilik, müzelerin de kendilerini yenilemeleri gerektiğine dair soruların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nitekim müze bilim çevrelerince geleneksel müzelerde çok fazla etkin olmayan işlev ve amaç gibi bir takım unsurlar yeniden ele alınmaya ve üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmış netice olarak müzecilik detaylı bir şekilde sorgulanma evresine girmiştir. Tüm bunların neticesinde ise çağdaş müzecilik değişen amaç ve işlevleriyle birlikte ortaya çıkmıştır.

2. Çağdaş Müzecilik

Madran çağdaş müzeyi, “toplumun ve toplumun gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevresine tanıklık etmiş malzemelerin üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kurum” olarak açıklamaktadır (Buyurgan ve Mercin, 2005: 30). Çağdaş müzeciliği açıklayan bu tanım, zamanla çağdaşlaşma süreci içerisinde kitle iletişim araçları, eğitim programları ve sosyal etkinliklerin müzelerde var olması neticesinde tam olarak kabul görmüştür. Toplumla ilişki kuran, farklı yöntemlerin düşünüldüğü ve geliştirildiği çağdaş müze tanımlanırken aynı zamanda “kültürel hızlandırıcı” kavramını da kullanan G. D. Lord, söz konusu kavramın anlamının müzelerin toplumsal ve teknolojik-gelişim ve değişim konusundaki farkındalığını artırdığını da ifade etmiştir (Güler, 2019: 75). Çağdaş müzecilikte öncelik eğitim ve ziyaretçilerin deneyimiye, geleneksel anlamda müzeciliğin birincil işlevi toplamak ve korumak üzerine kurulmuştur. Bu sebeple geleneksel anlamda müzecilikte teşhir edilen eserlerin oldukça önemli olmasına karşın; çağdaş anlayıştaki müzecilikte koleksiyon yalnızca eğitim amacının bir aracı olarak ve çoğu zaman diğer bir aracın yanında varlık olarak gösterilmektedir.

Hooper-Greenhill, müzecilikte geleneksel yaklaşımdan uzaklaşarak çağdaş yaklaşım dönemine geçişi, 21. yüzyılın başlarında müzelerin nasıl ve ne durumda olabileceklerine dair sorgulamalara açıklamaya gitmiş ve bunun neticesinde mevcut uygulamaları yeniden ele alarak değerlendirmiştir. Böylelikle hem kültüre hem de topluma ilişkin yeni fikirler ve yeni politika girişimleri, müzeleri kendi amaçlarını yeniden düşünmeye, performanslarını değerlendirerek pedagojilerini yeniden tasarlamaya zorlamıştır. Hooper-Greenhill'e göre müzeler yakın bir tarihe kadar değişmez bir modernliğin baskıcı ve otoriter simgeleri olarak görülüyorlardı. Hâlbuki çağdaş müzecilik anlayışında hâkim olan düşünce, kimliğin yeni baştan yaratılmasıdır. Henüz çok eski olmayan çağdaş müzeciliğin temel boyutlarından biri; kültür, iletişim, öğrenme ve kimlik arasındaki karmaşık ilişkileri müze ziyaretçilerine yeni-farklı bir yaklaşımla sunacak biçimde incelikli bir anlayışla kavramaktır (Onur, 2012: 36). Nitekim müze artık yeni işlev ve amaçlara sahip olan bunlara bağlı olarak da yeni anlamlar taşıyan bir kavram olmuştur. Günümüz müzesi belirli bir binaya sıkıştırılmış, dar ve içe kapanık bir bina-kurum değil; insanlık tarihi boyunca yaşanan zafer, yenilgi ya da gösterilen direnişi içinde barındıran ve sergileyen mekânlardır. Bunlara ek olarak pek çok ilgi çekici nesnenin gözlemlenerek keşfedileceği; matematik, fen, doğa tarihi, bilim, sosyal bilimler, sanat ve tarih gibi disiplinlerde hem bireysel hem de grup halinde okul dışı öğrenme ve eğlenme ortamları sunan bilim merkezleridir (Karadeniz, 2018: 66).

Çağdaş müzecilik anlayışıyla birlikte algısı ve kapsamı genişleyen müzeler, eğitim hayatının deneyime dayalı olması gerektiğinin kabulü, okul dışı eğitim ortamlarının öneminin artması ve postmodernizmle birlikte görsel kültürün de daha yaygın kitleler tarafından öneminin anlaşılması, müzelerdeki eğitimin kapsamını da genişletmiştir. Çağdaş eğitim kuramıyla da örtüştüğü düşünülen müzelerin eğitsel potansiyelleri her geçen gün hızla artmaktadır. Çağdaş müzelerin hizmetleri arasında; yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ya da okul dışı atölye çalışmaları, etkinlikler, film gösterimleri, video gösterimleri, tiyatro gösterimleri, müze yayınları, konserler, dinletiler, geçici sergiler, süreli sergiler, gezici sergiler vb. sayılabilir. Tüm bu sayılan ve daha fazlası olan etkinlikler ve uygulamalar, müzeyi güçlü kılan önemli unsurlar olmakla birlikte müze seyircisinin de çeşitliliğini artırmaktadır (Karadeniz, 2018: 70). Deneyim-tecrübe ve bilgi alma merkezi olarak kabul edilen çağdaş müzelerde Falk'a göre kazanılacak deneyimi etkileyen fiziksel bağlam, kişisel bağlam ve sosyokültürel bağlam olmak üzere üç bağlam vardır. Fiziksel bağlam, müze ziyaretçisini etkileyen ısı, ışık, sergileme yöntemi, obje etiket kartları, bilgilendirme-yönlendirme panoları, müze binasının estetik açıdan mimari özellikleri, müze ziyaretinden sonra gerçekleştirilen tamamlayıcı çalışma vb. gibi diğer tüm fiziki durumları kapsamaktadır. Kişisel bağlam, müze ziyaretinde bulunan her bir kişinin tek ve biricik olduğunun farkına varılmasının beraberinde, çeşitli araç-gereçleri kullanmasını gerektiren, yaşantıya dayalı etkinlikler hazırlama ve izleyicinin aktif katılımıyla deneyimlemesi sürecini kapsamaktadır. Her bireyin duygu ve düşüncesiyle harmanladığı kendine has bir bakış açısı vardır. Bunun yanı sıra kişileri müzeye çeken bu faktörler arasında mekân, yaşam süresi, sosyal durumlar ve eğlence de yer almaktadır. Son olarak sosyal bağlam ise, insanların tecrübelerini direkt etkileyen bir niteliğe sahiptir ve müze ziyaretçilerinin birbirleriyle ve müzede çalışan personel ve uzmanlarla girdikleri diyaloglarda da kendini göstermektedir (Karadeniz, 2018: 74). Ambrose ve Paine'e göre çağdaş müzenin temel işlevleri arasında topluma kültürel ve sosyal faydalar sağlama, ekonomiyi güçlendirmek ve bunun yanı sıra siyasi ilişkileri de hızlandırmak mevcuttur. Onlara göre müzeler, müze ziyaretçisinde kimlik duygusunun, hoşgörünün ve dayanışmanın geliştirilebileceği özgür ve ilham verici kurumlar olarak, toplum için paylaşılmış bir “ortak bellek” ortamı gibi hizmet vermekte ve hemen hemen her yaş grubundan insana ulaşarak orijinal nesnelere öğrenme olanağı sağlamaktadır (Karadeniz, 2018: 74). Çağdaş müze, müze ziyaretçisinin müzeye girmesiyle birlikte ona bir amaç kazandıracak, söz

konusu müzeye neden geldiği ve o müzeden ne gibi kazanımlar elde edeceğine yönelik, müze ve müze uzmanları tarafından yönlendirilen bir biçimde düzenlenmelidir. Bu açıdan bakıldığında tüm müzelerin önemli oldukları kadar gerekli olmalarının, çağdaş dünyaya ayak uydurarak ve müze ziyaretçisinin taleplerini yerine getirerek ya da müze ziyaretçilerine ziyaret sonrası, bilgi, deneyim kazandırmış olmaları müzeleri gerekli kılınır hale getirmektedir (Karadeniz, 2018, s. 89). Aynı zamanda çağdaş müze, yalnızca her türlü bilginin aktarıldığı bir kurum değil gerçek diyalogun bir tür "poetik" deneyim esinlendirdiği bir kurumdur. Nitekim bu anlayıştan yola çıkılarak müzedeki iletişim büyüsel, ruhani-duygusal, toplumsal en önemlisi ise yaratıcı unsurlar içermektedir. Nitekim müze; düşüncelerin, görüşlerin ve iç görülerin hâkim olduğu, bu unsurlar tarafından yönetilen bir mekândır (Onur, 2014: 55).

Vergo, müzeleri sadece eğitim, araştırma ya da eğlenme yeri olarak görmemektedir. Müzelerin koleksiyon yapma eyleminin dikkatten kaçmayacak siyasal, ideolojik ya da estetik boyutları vardır. Söz konusu olan bu boyutlar, çağdaş müzecilik anlayışıyla birlikte derinlemesine incelenerek anlaşılmaktadır. Çağdaş müzecilik anlayışının bir getirisi olan bu yeni anlayışın, birçok bakış açısıyla birlikte geniş-kapsamlı bir yaklaşımı işaret ettiği görülmektedir. Nitekim psikoloji, sosyoloji, antropoloji, tarih, sanat tarihi, felsefe, dilbilim, edebiyat gibi çok sayıda disiplinden faydalanılmaktadır (Onur, 2014: 61).

Sonuç olarak çağdaş anlayışta yeni müzebilimin özellikleri şunlardır:

- ❖ Objelerin toplanması, muhafaza edilmesi-korunması ve üst seviyede toplumsal faydalar için kullanılarak üzerindeki geleneksel-yöresel vurguyu sürdürmek.
- ❖ Müzelerin işlev gördüğü iç içe geçmiş karmaşık toplumsal çevrenin anlaşılmasını desteklemek.
- ❖ Müze ziyaretçilerinin isteklerine karşı hassasiyet göstererek gereksinimlerine işaret etmek.
- ❖ Müzede teşhir edilen objelerin yorumlanmasında esnekliği cesaretlendirmek.
- ❖ Müzedeki modern ziyaretçiler için daha yaygın olarak bilinen iletişim tarzlarının kullanılmasını istemek.
- ❖ Müzede mevcut olan tüm ilgili bölümler arasında uyum ve işbirliğinin artmasını sağlamaya çalışmak.
- ❖ Müzede sergilenen nesnelerin toplanma, sergilenme ve yorumlanma işlevlerinin eşgüdümünü ayrıntılandırmak.
- ❖ Müzelerin örtülü ekonomik ve siyasal tarafları hususunda anlayışa davet etmek.

Stam'a göre, çağdaş dünyada çağdaş müzecilik anlayışıyla birlikte müzeler kendilerini geliştirme konusuna önem göstermelidirler.

- ❖ Müzeler, varlık gösterdiği toplumu ve ziyaretçileri anlamak için yeni yöntemler geliştirmelidirler.
- ❖ Müze ziyaretçilerinin istek ve ihtiyaçlarının yanıtlanacağı imkânlar sunulmalıdır.
- ❖ Müzelerde, yeni ve dinamik işlevsel ilişkiler geliştirilecek örgüt yapıları ve yönetim yaklaşımları geliştirilmelidir.
- ❖ Müzeler, müzelerde çalışanların iş verimini değerlendirecek yeni yollar bulmalıdır.
- ❖ Müzeler, hem kendi içerisinde hem müzeye gelen ziyaretçiler hem de toplumla arasında yeni iletişim örüntüleri kurmalıdır.
- ❖ Müzelerde, bilgi yönetimi ve kullanımı için yeni yaklaşımlar geliştirilmelidir.

3. Kültür Turizmi

Kültür turizmine değinmeden önce ilk olarak turist ve daha sonra turizm kavramlarını ele almakta fayda vardır. Eğlenmek, dinlenmek, yeni yerler ve toplumlar keşfetmek ve bunun neticesinde bilgi ve kültürel açıdan gelişmek gibi amaçlarla geziye çıkan kişiler turist olarak adlandırılmaktadır. Turist kavramı, yerli ve yabancı turist olmak üzere iki ayrı şekilde tanımlanmaktadır. Kendi ülkesinin milli sınırları içerisinde geziye çıkanlar yerli turist, ülkeler arası seyahatlere çıkanlar ise yabancı turist olarak adlandırılmaktadırlar. Turist tanımlamalarından yola çıkarak turizm ise, insanların devamlı olarak ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki süregelen ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında, yerleşmemek ve ekonomik anlamda gelir elde etmemek şartıyla; dinlenme, eğlenme, merak, spor, sağlık, kültür, deneyim kazanma, akrabalarını ziyaret etme, kongre ve seminerlere katılma, dini ibadetlerini yerine getirme gibi kişisel nedenlerle, kişisel ya da toplu olarak yaptıkları seyahatlerdir. Ancak söz konusu olan bu seyahatlerin turizm faaliyeti olarak değerlendirilebilmesi için, turistlerin gittikleri yerlerde en az bir gece konaklaması ve turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep etmeleri gerekmektedir (İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015: 241). Anlaşılması ve tanımlanırken tam olarak bir sınır çizilmesi oldukça zor olan ve belirsizlik içeren turizm, kullanım alanının,

amacının, analiz yöntemlerinin içeriğinin değişiklik göstermesiyle anlaşılması ve tanımlanması gittikçe zorlaşan bir kavramdır. Bu sebeple geçmiş yıllardan günümüze kadar turizmdeki her bir gelişme ve söz konusu gelişmenin neticesinde oluşan alan-kapsam genişlemesi turizm hakkında zengin bir literatürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hiç şüphesiz bu zenginlik birçok turizm tanımını da beraberinde getirmektedir. Ancak en yaygın kabul gören tanıma göre turizm; insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına olan seyahatler ve buralardaki genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalardan doğan olaylar ve ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Kervankıran, 2014: 346). Belirlenen hedef ve amaçlara göre çeşitlilik arz eden turizmde, insanların amacı seyahat etmekten ziyade, hedefleri doğrultusunda turizm faaliyetlerini gerçekleştirebilmektir. Bu sebeple günümüzde dinlenmenin yanı sıra birçok farklı aktivite faaliyetlerinin bulunduğu alternatif turizm çeşitleri ortaya çıkmaktadır. Turizmin yoğun yaşandığı yerlerde turizm faaliyetlerini; çekicilik, ulaşım, konaklama, tamamlayıcı hizmetler ve alt yapı etkilemekte ve bu unsurların bulunduğu yerlerde turizm gelişmektedir. Bununla birlikte turizmin yaşandığı bölgelerin diğer bölgelere kıyasla milli, dini, doğal ve kültürel özelliklerinin öne çıktığı ve bu sebeple yerli ve yabancı turist çektiği görülmektedir (İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015: 241).

Din, dil, ekonomi, yönetim ve diğer kültürel olguların bir yerden diğerine değişme ya da aynı kalma yollarının tasvir ve analizi kültürel coğrafyanın inceleme konusu içerisindedir. Kültür ile coğrafyayı buluşturan ve turizmi geliştiren başlıca etmenlerin, farklı yerlerde farklı kültürlerin ortaya çıkmasından kaynaklandığı söylenebilir. Geleneksel mimari, dinsel motifler, kılık-kıyafet, geleneksel el sanatları, güzel sanatlarla ilgili eserler, müzikler, yerleşme, arazi kullanımı ve daha birçok unsur ile ilgili eserler hem kültürel coğrafi görünümün bir parçası hem de coğrafya kültür ve turizmin odak noktasıdır. Turizm, farklı çevrelerden farklı kültürlerin doğması ve bu kültürlerle duyulan merak ve tanıma isteği sonucunda doğmuştur. Gezmek, görmek, tanımak, deneyimlemek, değişik kültürleri ve mekânları tanımak için gerçekleştirilen seyahatler ve konaklamalar için turizmin en temel tanımı denilebilir. Aynı zamanda turizm, geçmişten günümüze kadar toplumların ortaya koymuş olduğu sanatsal ve mimari açıdan değer taşıyan unsurların var oluşuyla da ilgili olduğundan, coğrafya ve kültürle de birleşmektedir. Buradan hareketle coğrafya, kültür ve turizm ilişkisinin oldukça eskiye dayandığı söylenebilir (Emekli, 2006: 53). Bu sebeple turizm ve kültürel miras arasında önemli bir ilişkinin var olduğundan bahsedilebilir. Zira kültür turizmi, kültür mirasının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında ve hali hazırda devam eden kültürel unsurların kayıt altına geçirilmesinde-belgelenmesinde oldukça etkilidir. Turistlerin de kültürel mirasa özgü unsurları kullanan gruplar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, turizm ve kültürel mirasın önemi üzerinde durulması gerektiği hiç şüphesizdir (Akınoğlu, 2010: 13).

Çok sayıda turist, kültür kavramının barındırmış olduğu özelliklerden dolayı, toplumlara ait kültürleri tanıma-bilme isteği içinde seyahat etmektedir. Turistlerin farklı kültürleri görüp tanımak için yaptıkları seyahat ve konaklamalar "kültür turizmi" olarak adlandırılmaktadır. Yüzyıllar boyunca her toplum kendine has özellikleri yaşam içerisinde çeşitli eserler ortaya koymakta ve söz konusu olan bu eserler, yaşamış olan toplumun bir takım özelliklerini yansıtmaları bakımından, onun aynası niteliği taşımaktadır. Bu durum tarihe ve kültüre ilgi duyan insanların dikkatini çekerek kültür turizminin oluşmasına sebep olmaktadır. Böylelikle geçmiş uygarlıklara dair kalıntılarla birlikte, yaşam biçimleri, gelenek-görenekler, festivaller, müzik ve eğlence türleri, el sanatları, yemek türleri ve sosyal alışkanlıklar gibi unsurlar, kültürel turizmin en önemli ürünleri arasında gittikçe önem kazanmakta ve bu önem kültür turizminin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015: 258).

Günümüzde iletişim-ulaşım araçlarındaki gelişmeler ve küreselleşme, insanların farklı kültürleri görme, öğrenme, tanıma merakını körüklemiş, bu arzu kültürel turizmin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kültürel turizm; festival, folklor, tiyatro, sergi gibi sanat etkinliklerine katılmak, bununla birlikte hem geçmişte hem de günümüzde yaşamış olan uygarlıkların kültürel değerlerini tanımak, tarihi yerleri ve toplumun yaşam biçimlerini görmek ve tanımak amacıyla yapılan gezilerdir. Günümüzde birçok insan hem kendi hem de yabancı uygarlıkların geçmişten günümüze kadarki süreçte ortaya koymuş oldukları medeniyetlerine özgü kültürel değerleri tanımaya ilgi duymaya başlamıştır. Bu durum, doğa koşullarına bağlı kalmadan turizmi tüm yıla yaymak, turizme bir dinamizm kazandırmak, ülke kültürünü yerli ve yabancılara tanıtmak, korumak, geçmişe ve geleceğe sahip çıkılması bakımından oldukça önemlidir. Son yıllarda dünyadaki turizm anlayışının değişmeye başlamasıyla birlikte geçmiş kültürleri yerinde görme, kültürel temaslar, yaşam biçimi, inanç tarzı, inanç sistemleri, el sanatları alış-veriş ortamları, eğlence biçimleri ilgi çeker hale gelmiştir (Emekli, 2006: 54). Ortaya çıkması ve gelişimi, geçmişe dayanmasına rağmen tanımlanması, kabul edilişi ve bilinirliği oldukça yeni olan kültürel turizm ile ilgili çalışmalar henüz çok yenidir. Kültürel turizme yeterince ilgi gösterilmemesindeki en önemli nedenlerden biri kültür kavramının öneminin tam olarak anlaşılması,

ziyaretlerin müze ve ören yerleri ile sınırlı tutulması, günübürlük olmasıdır (Emekli, 2006: 55). Kültürel turizm açısından oldukça zengin olan ülkemiz; müze, ören yerleri, taşınmaz kültür varlıkları ile birlikte el sanatları, müzik ve dans çeşitleri, yöresel ürünler, mutfak, dini ve milli bayramlar, özel günler-şölenler, sanatsal ve kültürel değerleri-özellikleri üzerinde barındıran eşsiz mimari örnekler gibi zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Söz konusu bu zenginliklerin kültürel turizm için avantaj olduğundan bahsedilebilir (Emekli, 2006: 58).

Son yıllarda iletişim ve ulaşımdaki kolaylıklar ve bununla birlikte küreselleşme, insanların kendi kültürleri dışındaki kültürlerden haberdar olma ve bunları yerinde görme isteğini artırmıştır. Bu durum kültürel turizmin gelişmeye başladığını gösteren önemli bir husustur. Buradan yola çıkılarak kültürel turizmin kültürler arası farklılıktan doğduğu söylenebilir. Kültürel turizm, insanların kendi kültürleri dışındaki kültürleri tanıma ve günümüzde varlık göstermeyen geçmiş uygarlıklara ait kültürel izleri görme isteğinden ortaya çıkmıştır denilebilir. Kültürel turizm, daha çok kültür ve gelir seviyesi yüksek kişiler arasında yaygın olan bir turizm çeşididir. Özellikle gelişmiş batı ülkelerinde kültürel turizmi tercih eden turist oranı oldukça yüksektir. Tüm ülkeler için son derece önemli bir alternatif turizm türü olan kültür turizmi, mevsim fark etmeksizin gelir getirmesinin yanı sıra kültürel değerlerin korunması bakımından da üzerinde durulan bir turizm türüdür. Özellikle kültürel turizm içerisinde yer alan müze turizmi hem gelir getirmesi hem de tarihi ve kültürel eserlerin yoğunlukta görülmediği ya da yok olduğu yerlerde farklı faaliyetlere-etkinliklere imkân vererek tarihi ve kültürel değerlerin halka tanıtılmasında son derece büyük rol oynamaktadır. Bu durum müze ve müze ziyaretçileri arasındaki etkileşimi artırarak müzelerin sayılarının artmasına ve müze turizminin gelişmesine sebep olmaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015: 603).

3.1. Popülerleşen Müze Turizmi

Küreselleşen dünya ile birlikte müze ve müzeciliğe yönelik olan algının da değiştiğinden ve olumlu bir gelişme gösterdiğinde söz edilebilir. Bu durum, hem kültürel hem de sosyal değerlerin müzelerin kapsamı içerisinde değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Böylece müze çeşitleri ve müzelerin uyguladıkları faaliyetler ve etkinlikler de artmaktadır. Buna ek olarak son yıllarda, çeşitli turistik yöreler, kültür varlığı yoğunluğu açısından zengin olan yerler ve daha birçok turistik amaçla değerlendirilebilecek alanlar turistik açıdan ilgi çekmektedir. Kültür varlığı çok sayıda konuyu kapsamı içerisine alabilmektedir. Bunlar bir anlamda da bir ülkenin kültürel sermayesi olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu kültürel değerler arasında; çevresel yapılar, kültürel merkezler, festival gibi gösteriler sayılabilir. Özellikle son yıllarda, çeşitli turistik yöreler, içinde barındırdığı kültür varlıkları ile tanıtılmaya başlanmıştır. Bahsi geçen kültürel varlıklar tarih öncesi ve tarihi yerler, etnik yöreler, ticari merkezler, müzeler, sanat galerileri, sportif etkinlikler ve turistlerin ilgi alanlarına göre planlanmış özel ilgi etkinlikleri olarak sıralanabilir (Aklanoğlu, 2010: 5). Bu ve benzeri kültürel değerler ve sosyal etkinlikler, turizmin gelişimi için son derece önemli kaynaklardır. Bu kaynaklar, buldukları bölge ve mekânların öncelikle kültürü, sosyal yapısı ve daha birçok özelliği hakkında bilgi vermektedirler. Bu sebeple bu alanların muhafazası ve gelecek kuşaklara aktarılması önem taşımaktadır (Aklanoğlu, 2010: 8).

Tüm bu yaşanan gelişmeler müzelerin sorumluluklarını artırırken, müze turizminin de gelişmesine ve popülerleşmesine sebep olmaktadır. Söz konusu sorumluluğu müzelerin de üzerine alması, müzelerin etkinlikler-faaliyetler düzenlemesi ya da özel ve genel birçok unsuru konu edinmesi geleneksel müzeciliğin yerini çağdaş müzeciliğe bırakmasıyla ilgilidir. Bunu ise, çağdaş müzecilikle birlikte ciddi bir popülarite-büyüme kazanan müze turizmi açıklar niteliktedir. Diğer taraftan çağdaş müzeciliğin bir getirisi olarak müzelerin halka açılması, kurumlarla ve okullarla eğitimsel işbirliğinin kurulması ve bir takım faaliyetlerin gerçekleştirilmesi de müze turizminin gelişmesinde etkili olan unsurlar arasında sayılabilir (Aydoğan, 2021: 182). Yine, müze eğitimi ve müzeciliğe dair derslerin yükseköğretim kurumlarında ders müfredatları içerisine dâhil edilmesi, gençlerin ve dolaylı olarak toplumun geleneksel müzelere karşı olan olumsuz algılarının, çağdaş müze ve çağdaş müzecilikle birlikte değişmesine sebep olmuştur. Nitekim toplumun eğitim düzeyi ile ya da eğitilmiş insanların kültürel mirasa ve müzeciliğe bakış açısı ve ilgisi arasında doğrudan bir ilişkinin var olduğu söylenebilir. Geçmişe yönelik tarihi, sosyal ve kültürel bilgi edinme arzusu daha çok eğitim düzeyi yükseldikçe artış göstermektedir. Bunu Coathup, iyi bir eğitimin, kültürel zenginlik ve kendini daha çok bilgilendirme amaçlı seyahat etme isteğini artırdığı yönündeki görüşüyle dile getirmiştir. Bu sebeple müze ve müzecilik ne kadar eğitim kurumlarıyla ilişkilendirilirse ve iş birliği içerisinde bulunursa o kadar müze turizmindeki artış devam edecektir (Aklanoğlu, 2010: 10).

Somut ve somut olmayan kültürel değerlerin destinasyon olarak görüldüğü bir turizm çeşidi olan kültür turizmi, çağdaş müzecilik anlayışıyla birlikte, kapsamı dahilinde olan müzecilik faaliyetlerinin, tek başına ciddi bir popülarite oluşturması hem kültür turizminin hem de müzecilik turizminin gelişmesine neden olmuştur. Bu durum insanların farklı bölgelerde yaşayan toplumların yaşam şekillerini, tarihi mekânları ve üzerinde fiziki

varlığını sürdüren tarihi eserlerini ya da taşınır kültür varlığı, somut olmayan kültür mirası ya da sanat eserlerinin teşhir edildiği müzelere olan ilgiyi artırmaktadır. Müze turizmi, bir bölgenin, bir toplumun ya da bir grubun-azınlığın tarihi, sosyal ve kültürel açıdan daha kolay, daha aydınlatıcı-eğitici, kalıcı ve zevkli bir şekilde insanlara sunulmasından ortaya çıkmış ve popülerleşmiştir. Müzeler bir toplumun, bir milletin, bir bölgenin ya da bir şehrin dünü ve bugünü hakkında bilgi veren, geleceğine dair plan-program, projeler hakkında bilgilendirmelerde, ön görülerde bulunan son derece önemli mekânlardır. Çağdaş müzecilik anlayışının ve teknolojinin sağladığı imkânlarla birlikte müzeler, insanların bahsi geçen konular hakkında kolay ve doğru bilgi edinebilecekleri ve bilgi edinirken de eğlenebilecekleri sosyal bir ortam olmuşlardır. Bu da hem bölgelerin kültürel değerlerini tanıtmak hem de ticari açıdan gelir elde etmek amacıyla müzeciliğe karşı büyük bir ilginin doğmasına ve bunun neticesinde, müze sayılarının hızla artmasına sebep olmuştur (Eser, Dalgın ve Çeken, 2012: 30). Bu artış, müze turizminin son yıllarda ciddi büyüme gösteren alternatif turizm türlerinin önde gelenlerinden biri olmasına sebep olmuştur. Çağdaş müzeciliğin, müze turizmine olan etkisi anlaşıldıkça, müzelere yönelik olan yatırımlarda da ciddi bir artış görülmektedir. Daha önce arkeoloji ve etnografya müzelerinin yoğunlukta olduğu ve bu müzelerin de geleneksel müzecilik anlayışıyla işlediği bir konjonktürden, çağdaş müzecilik anlayışının hâkim olduğu her tür konuya ev sahipliği yapan müzeler oluşturulmaya başlanmıştır. Özellikle kent merkezlerinde ya da kırsal bölgelerde çağın gereksinimlerine ayak uyduramayan ancak fiziken henüz ayakta olan taşınmazlar, müze binaları olarak değerlendirilerek hem var olan tarihi yapının korunması ve sürdürülebilirliği sağlanmış, hem de müze algısına uygun bir mekân kazandırılmıştır. Zira varlığını devam ettiren ya da devamlılığını sürdüremeyen her uygarlığın bıraktıkları ya da hali hazırda yaşadıkları-yaşattıkları her türlü tarihi, sosyal ve kültürel değer oldukça önemli olmakla birlikte, korunmaya ve yaşatılmaya layıktır. Buradan hareketle tarihi yapıların müze binaları olarak değerlendirilmeleri ve müzelerin sadece taşınmaz kültür varlıklarını teşhir eden mekânlardan çıkarak, toplumları anlatan her türlü konu ve eşyayı sunan-tanıtan mekânlar haline gelmeleri, müzecilikte önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Bu sayede küreselleşmenin olumsuz bir getirisi olan tüketim toplumu, kültürel değerler ve unsurlar üzerinde en az etkiye sahip olacaktır. Aynı zamanda müze turizmi, dolaylı olarak bölge halkının ekonomik açıdan kalkınmasına ve yeni iş imkânlarının açılmasına sebep olmaktadır. Buna bağlı olarak halkın ekonomik açıdan kalkınması sosyo-kültürel gelişmeyi olumlu anlamda etkileyeceğinden ve ekonomik refahın kaynağının korunmak istenmesinden hareketle, insanlarda kültürel miras ve müze bilinci oluşacağı hiç şüphesizdir. Bu da müze turizmine yönelik olacak yeni yatırımların habercisi niteliğinde gösterilebilir. Bu nedenle kültür turizmi ve kültür turizmine bağlı olarak müze turizmi, kültürel miras, sürdürülebilirlik ve ekonomik gelişme birbirlerine hem doğrudan hem de dolaylı olarak bağlı olan, birbirlerinin gelişimini birincil dereceden etkileyen olgulardır, denilebilir. Nitekim müze turizmindeki bu gelişme yapılan araştırmalar sonucunda da kanıtlanmaktadır Dünya Turizm Örgütü'nün yaptığı araştırmaya göre, en fazla gelişim-büyüme gösteren turizm türünün, kültür turizmi olduğu belirtilmiş ve bu gelişme ve büyümenin artarak devam edeceği yönünde bir öngörü belirtilmiştir (Polat ve Aktaş Polat, 2014: 64). Aynı zamanda müze turizminde gerçekleşen bu gelişmenin beraberinde modernleşmeyi ve sosyalleşmeyi de getirdiğinden bahsedilebilir. Bu açıdan müzelerin misyonu, türleri ve işlevleri de son derece önem arz etmektedir. Bu önem çağdaş müzecilik anlayışının teknolojik alt yapısı, eğitmen ve uzman kadrosu ve söz konusu kadronun etkili tanıtım-reklam, pazarlama, sunma gibi teknikleri etkili kullanımıyla desteklenmektedir (Kervankıran, 2014: 345).

Müze turizminde yaşanan bu büyüme ve müzeciliğin artan popülaritesi, mevcut ülkenin statüsünü büyük oranda etkilemesi açısından da önemlidir. Nitekim müzeler 19. yüzyıldan bugüne kadar her zaman toplum tarafından saygı duyulan enstitüler olmuşlardır. Dolayısıyla günümüzde müzecilikteki bu gelişme ve müze turizmindeki bu büyüme, söz konusu toplumun insanına kimlik bilincini kazandırma, var olduğu toprağa ve millete karşı aidiyet duygusu geliştirme gibi konularda kilit bir rol kazandırmıştır. Bahsi geçen duygular, geleneksel anlayışa sahip olan arkeoloji ve etnografya müzelerinde de kazanılabilir; ancak bu, çağdaş müzecilik anlayışına hâkim olan bir müzenin bıraktığı gibi derin ve kalıcı bir etki olmayabilir. Buradan yola çıkarak, bu anlayışla büyüyen müze turizminin çok daha fazla insana ulaşabildiğinden ve söz konusu duyguları daha iyi aşılayabildiğinden söz edilebilir. Böylelikle hızlı küreselleşmenin etkisiyle kendi benliklerini yitiren ve yitirmek üzere olan toplumlar kendilerine has kültürel, ulusal, dinsel, ırksal ve daha birçok değer farkına varabilmektedirler (Erbay, 1997: 1). Aktif öğrenmenin en önemli mekânları arasında yer alan çağdaş müzeler, büyük kitlelere hitap etmesiyle turistler için önde gelen sosyal ve kültürel mekânlar olma görevini üstlenmektedirler. Dünyanın her yerinde önemli işlevlere sahip olan çağdaş müzeler, ziyaretçi sayılarını korumaya ve artırmaya yönelik çalışmalar yapmakta ve bu doğrultuda ciddi çaba sarf etmektedirler (Sucaklı ve Güzel, 2020: 1). Zira müze turizmine her yaştan ve cinsiyetten ziyaretçi çekebilmek için özel kuruluşlar ve yerel yönetimler, müze uzmanları işbirliğiyle oluşturulan, çok sayıda farklı temayı içerisinde barındıran; bilim, sanat, doğa, çocuk, oyuncak, astronomi, arkeoloji ve tarih içerikli özel statüde müzeler kurmaktadır

(Kervankıran ve Eryılmaz, 2015: 602). Söz konusu temaların çeşitliliğindeki zenginliğin, uluslararası evrenselleşme ve kültürlerarası arayışlar içinde olan insanoğlunun, sürekli olarak değişimden-dinamizmden etkileniyor olmasından da kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim bu çeşitlilik ve dinamizmi en iyi çağdaş müzecilik anlayışıyla oluşturulan müzeler sağlamaktadır. Çağdaş müzecilik yaklaşımıyla müze turizmine karşı olan ilginin artması müzelerde teşhir edilen eserlerin ve müzelerde işlenen konuların tanınırlığının artmasına ve müze turizminin gelişimine olanak sağlamaktadır. Böylelikle müzeler yalnızca arkeolojik kazılardan çıkan eserleri sergileyen mekânlar olarak bilinmenin dışında farklı bir konumda algılanmışlardır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015: 603). Böylece tarihi bellek niteliği taşıyan müzelerin son derece önemli kurumlar olduğunun kabul edilirliliği ve tanınırlılığı da artmıştır. Bu durumun müze ziyaretçileri üzerinde tarih bilinci ve kültürel miras bilinci oluşmasına sebep olduğu da söylenebilir. Nitekim, müzelerde kazanılması daha mümkün olan tarih bilinci, yaşanan bir geçmişin olduğu, bir geçmişten gelindiğini bilme, bir yönüyle tarihin geçmiş bir dünya olarak, nesnel bilgisidir. Söz konusu bilincin bireylerde oluşabilmesi için, sözcük ve objelerde izleri bulunan tarihsel verilere, maddi kültür ürünlerine ya da belgelere ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın en doğru ve kısa yoldan karşılanacağı mekânlar müzelerdir. Müzelerde bulunan geçmiş hakkında izleyiciye bir bilinç kazandıran kültür mirasına ait her bir nesne, somut veriler olarak, duyulabilir, dokunulabilir, koklanabilir, tadılabilir, sayılabilir ve aynı zamanda zihinde meydana gelen düşünce ve fikirleri de temsil edebilir (Göğebakan, 2019: 127).

4. Sonuç

Uzun yıllar toplumdan uzak kalmış ve toplum tarafından eski eşyaların toplandığı, muhafaza ve teşhir edildiği bir mekân olarak algılanan müzeler, mevcut bulunduğu ülkeye, kente, kentlin toplumuna kayda değer bir fayda sağlayamamış, o topluma tarihsel, kültürel ve sosyal anlamda katkıda bulunamamış, böylelikle taşımış oldukları öneme rağmen, toplum nezdinde çok fazla bir değere sahip olamamıştır. Ancak 20. yüzyılda meydana gelen değişim ve gelişim neticesinde, müzelerin vizyon ve misyonundaki köklü değişiklikler, geleneksel anlayışın dışında çağdaş anlayışı benimseyen ve bu anlayışla kurulan, hizmet veren müzelerin ortaya çıkması ve insanlar tarafından talep edilmeleri sayılarını giderek artırmıştır. Çağdaş müzelerde gerçekleşen bu artış, beraberinde daha iyi olma rekabetini getirmiş ve müze yönetimleri tarafından daha yeni, daha teknolojik, daha ilginç, daha nadir vb. gibi farklı temaları farklı materyallerle ele alan, her yaş ve cinsiyete hitap eden, her kültürden insanın eğlenerek ve öğrenerek ziyaret edebileceği müzeler oluşturulmuştur. Bu durum, müzeleri hem yerli hem de yabancı turistlerin ziyaret etmesini sağlayarak, buldukları topluma ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda sağladığı katkı ile, kültür turizminin bir kolu olan müze turizmini ciddi anlamda ön plana çıkarmış ve onların popülerlik kazanmasına sebep olmuştur. Son olarak, alternatif turizm türleri içerisinde en önemlisi haline gelen müze turizmine olan ilgi ve alakanın devam etmesi, müzelere olan doğru yatırımın ve yaklaşımın devamlılığıyla ilintilidir. Söz konusu ilgi ve alaka sürdükçe, müzelerin topluma sağladığı faydalar da devamlılık gösterecektir.

Kaynakça

- ARTUN, A. (2018). Tarih Sahneleri Sanat Müzeleri Müze ve Modernlik 1. İstanbul: İletişim Yayınları.
- AYDOĞAN, Y. (2021). Kent Turizmi Açısından "Müzecilik", 3. International Culture, Art and Literature Congress Proceedings Book. 180-185.
- BUYURGAN, S. ve MERCİN, L. (2005). Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları. (Ed. V. Özsoy). Ankara: Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları 2.
- BUYURGAN, S., TARLAKAZAN, B. E. ve ÇEVİK, S. K. (2019). Müzede Eğitim Öğrenme Ortamı Olarak Müzeler İçinde Müzecilik ve Müzede Eğitimin Tarihsel Gelişimi. (Ed. S. Buyurgan). Ankara: Pegem Akademi.
- EMEKLİ, G. (2006). Coğrafya, Kültür Ve Turizm: Kültürel Turizm, Ege Coğrafya Dergisi 15, 51-59.
- ERBAY, F., (1997). Müze İşletmeciliğinin Turizm Sektörü İle İlişkisi, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 8 (1-2): 40-41.
- ESER, S., DALGIN, T. ve ÇEKEN, H. (2012). Sürdürülebilir Kültür Turizmi: Efes Örneği, Ege Coğrafya Dergisi, 19 (2): 27-34.
- GÖĞEBAKAN, Y. (2019). Müzede Eğitim Öğrenme Ortamı Olarak Müzeler İçinde Müze ve Tarih. (Ed. S. Buyurgan). Ankara: Pegem Akademi.
- İBRET, B. Ü., AYDINÖZÜ, D. ve UĞURLU, M. (2015). Kastamonu Şehrinde Kültür Ve İnanç Turizmi, Marmara Coğrafya Dergisi Sayı 32: 239-269.

- KARADENİZ, C. (2018). Müze Kültür Toplum. Ankara: İmge Kitabevi.
- KERVANKIRAN, İ. (2014). Dünyada Değişen Müze Algısı Ekseninde Türkiye'deki Müze Turizmine Bakış, Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature And History of Turkish Or Turkic 9 (11): 345-369.
- KERVANKIRAN, İ. ve ERYILMAZ, A. G. (2015). Müzelerin Türkiye Turizmindeki Yeri Nedir? Türkiye'de Müze Turizminin Mekânsal Dağılımına Genel Bir Bakış, I. Eurasia International Tourism Cngress: Current Issues, Trends, And Indicators (EITOC-2015).
- ONUR, B. (2012). Çağdaş Müze Eğitim ve Gelişim Müze Psikolojisine Giriş, Ankara: İmge Kitabevi.
- ONUR, B. (2014). Yeni Müzebilim Demokratik Toplumu Yaratmak, Ankara: İmge Kitabevi.
- POLAT, S. ve AKTAŞ POLAT, S. (2014). Taşınmaz Kültür Varlıklarının Kültür Turizmi Açısından Önemi: Topkapı Sarayı Müzesi Örneği, Turizm ve Araştırma Dergisi 3 (1): 60-80.
- SUCAKLI, G. ve GÜZEL, T. (2020). Müze Turizminde Artırılmış Gerçeklik Teknolojisi Uygulamaları; Dünya ve Türkiye Örnekleri, Journal of Tourism Research İnstitute 1 (2): 71-82.